

Norsk Ornitologisk Forening avdeling Rogaland

Postboks 2101 Hillevåg
4095 Stavanger

Rogaland fylkeskommune
Regionalplanavdelingen
firmapost@rogfk.no

Sandnes 23.2.17

REGIONPLAN FOR FRILUFTSLIV OG NATURFORVALTNING 2016-2024

Vi viser til utkastet til Regionplan for friluftsliv og naturforvaltning 2016-2024 som Rogaland fylkeskommune har sendt på høring, og til den høringskonferansen som ble arrangert i Stavanger 14.2.2017.

NOF avdeling Rogaland er en frivillig naturvernorganisasjon med godt og vel 800 medlemmer, og vi har i den senere tida hatt en betydelig vekst i antall medlemmer (8 % i 2016). Vi oppfatter dette å reflektere en generelt økende interesse for fugl og fuglevern. Vi ser det som en viktig rolle for foreningen å ha et kritisk blick rettet mot naturforvaltningen slik denne ivaretas av kommuner, fylkeskommune og fylkesmann. Foreningen er engasjert i å samle kunnskap om fugl og deres leveområder, og er aktiv i saker som angår fuglevern. I dette arbeidet legger vi vekt på å være kunnskapsbasert.

NOF avdeling Rogaland er medlem i Forum for natur og friluftsliv i Rogaland (FNF R). Det vises i den forbindelse til felles høringsuttalelse fra FNF R, som vi stiller oss bak. Vi har i tillegg valgt å avgi egen uttalelse, og går i denne også mer spesifikt inn på en del tema som spesielt angår vern av fuglelivet og fuglekikking som en naturbasert friluftaktivitet.

For foreningens medlemmer er det viktig at ny regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning ivaretar det rike fuglelivet i Rogaland på en god måte. Rogaland er det fylket i landet med størst mangfold av fugl – alt fra karakterarter knyttet til jærlandskapet i hekketida, store antall trekkende og rastende fugler ikke minst fugler knyttet til våtmark, samt et stort årlig innslag av sjeldenheter.

For foreningen er det viktig at den nye regionalplanen tar høyde for følgende utfordringsbilde:

- Bestandsnedgang for mange av de karakteristiske fugleartene som er knyttet til Jæren og til lavlandsheiene. Her inngår blant annet vipe, storspove, sanglerke og gulspurv.
- Bestandsnedgang for mange sjøfuglarter. For Rogalands del rødnebbterne og makrellterne, flere av måkeartene, særlig hettemåke og fiskemåke, samt alker, krykkje og lomvi.
- Mer forstyrrelser fra utøvere av nye former for friluftaktiviteter i verneområder, blant annet i fuglefredningsområdene (eksempelvis brettaktiviteter/ kitere). Generelt legger en stor og økende befolkning på Jæren og på Haugalandet et større press på i utgangspunktet små verneområder i lavlandet og langs kysten.
- Økt utbyggingspress i de mest befolkningsrike delene av fylket, med bit-for-bit-nedbygging av natur- og friluftsområder som er viktige for fuglelivet langs kysten og på Jæren. Økt aktivitet i randsonene til blant annet de vernede våtmarksområdene på Jæren.

Arealbruksendringer og arealinngrep er vesentlige årsaker til en negativ utvikling for deler av fylkets fugleliv. Intensivt landbruk, dyrking av restarealer, utbygging i gode fuglelokaliteter og generelt mer forstyrrelser, påvirker utviklingen negativt for deler av fuglelivet i vår region. Skal Rogaland bestå som et fylke med et rikt og mangfoldig fugleliv, er det avgjørende at fylkeskommunen tar sin del av ansvaret for å sikre en mest mulig bærekraftig arealforvaltning. Det forutsetter en tydelig og etterprøvbar regionalplan som kommunene faktisk velger å legge til grunn i sin arealforvaltning. På den måten kan den bli en rettesnor for en mer bærekraftig arealforvaltning i fylket.

Tydelighet og etterprøvbarhet er også viktig for at NOF avdeling Rogaland skal kunne bruke planen som referanse i høringssaker, og ellers for å kunne fungere som en vaktbikkje i saker som kan true fuglelivet i fylket. Det er også viktig i forhold til bruk av planen som innsigelsesgrunnlag for regionale myndigheter, og for å kunne hindre en dispensasjonspraksis i kommunene som ofte går utover natur- og friluftsområder.

NOF avdeling Rogaland er generelt positiv til en ny regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning. Da er det viktig at hensynet til friluftslivet og naturforvaltning/biologisk mangfold har en likeverdig plass i planen. Særlig handlingsplanen bærer preg av at dette er mer en plan for friluftslivet enn for å ivareta naturmangfoldet i fylket. Bare to av sju hovedmål angår naturforvaltningen og bevaring av naturmangfoldet. NOF er selv en utøver av naturbasert friluftsliv, og tilstreber en mest mulig miljøvennlig utøvelse av aktiviteten som ivaretar det som er hovedformålet med hobbyen; å observere fugl i sine naturlige omgivelser. I et slikt perspektiv er bevaring og sikring av fuglenes trekk- og leveområder helt essensielt.

NOF avdeling Rogaland mener at et prinsipp om en mer differensiert forvaltning av natur- og friluftsområder bør reflekteres på en bedre måte i planen. Det kan ivareta friluftshensyn mv. og naturhensyn på en mer balansert måte:

- **Friluftslivsområder for folk flest;** utfartsområder, nærområder, grønnstruktur i byer/ tettsteder hvor tilretteleggingsgraden og bruken er høy.
- **Natur for naturens skyld;** inkluderer verneområder og andre områder med stort naturmangfold og vern er viktigst og der friluftsliv og turisme begrenses og/eller at det tilrettelegges slik at det skjer på naturens premisser.
- **Særskilte turismeområder der friluftsliv og naturopplevelse** (tilsynelatende relativt urørt natur er svært viktig for turistene) er særs viktig for totalkonsept/opplevelse; Kjerag, Prekestolen, Magma Geopark mv.

Nedenfor har vi listet opp en del konkrete kommentarer til selve plandokumentet. Disse er ment som konstruktive innspill som forhåpentligvis kan bidra til at den nye regionalplanen for friluftsliv og naturforvaltning blir et effektivt og operativt planverktøy som kan vri arealpolitikken i en mer bærekraftig retning. Skal Rogaland ivareta sitt rike fugleliv, er det avgjørende at det finnes politisk vilje og planer som sikrer en fornuftig balanse mellom veksthensyn og vernehensyn, og også en god og differensiert balanse mellom ulike friluftslivsaktiviteter og ivaretagelse av naturmangfoldet i fylket

Generelle merknader:

- Planen gir en grei oppsummering av nasjonale krav og strategier for friluftsliv og naturforvaltning, men vi savner en mer konkret situasjonsbeskrivelse og oversikt spesifikke utfordringer i Rogaland.
- Det kunne med fordel vært en klarere definisjon av hva som ligger i friluftslivsbegrepet, samt en tydeliggjøring og differensiering av ulike friluftslivsaktiviteter langs en skala fra det som primært fokuserer på naturopplevelse over mot aktiviteter som grenser mot idrett.
- Naturforvaltning burde vært viet større oppmerksomhet og vært mer konkret i forhold til de spesifikke utfordringene vi har i Rogaland både som følge av et sterkt utbyggingspress, at betydelige arealer i lavlandet brukes til intensivt jordbruk og at også sjøarealene er under sterkt press i deler av fylket.
- Koblinger mot turisme, og både betydningen av natur og friluftsliv i turismesammenheng samt den slitasje og det press turisme kan innebære for natur og tradisjonelt friluftsliv, kunne med fordel ha vært omtalt.
- Under punkt 3 om visjon og mål (side 10-11) vises det til de fire satsingsområdene 1) Gode tettsteder, 2) Kystfriluftsliv, 3) Klimatilpasning og 4) Kunnskap og formidling. Når vi vet at arealbruk og endringer i arealbruken i betydelig grad påvirker det biologiske mangfoldet, er det merkelig at ikke temaet «bærekraftig arealforvaltning» inngår som ett av planens satsingsområder. Slik satsingsområdene er presentert i planen, virker de relativt løsrevet fra planen for øvrig. Det er ikke forklart i planen hvordan satsingsområdene er koplet til hovedmål, delmål og tiltak og virkemidler. Det er behov for å integrere satsingsområdene bedre til planens øvrige elementer.
- Planen framstår som et frittstående dokument isolert fra andre planer på fylkesnivå, og dette er en klar svakhet i og med at andre planer kan ha sterk påvirkning på friluftsliv og naturforvaltning. Disse koblingene burde vært synliggjort.
- Spesielt vil vi framheve forholdet til landbruk som behandles i en egen regional plan (Regionalplan for landbruk). Utviklingen i landbruket og i kulturlandskapet er svært viktig både for friluftslivet og for naturmangfoldet, herunder fuglelivet i landbruksdominerte deler av fylket. Det er derfor nødvendig med kryssreferanser mellom planene og hvordan eventuelle mål- og prioriteringskonflikter håndteres i forhold til de ulike arealkategoriene. Naturmangfoldsloven gjelder landskap uavhengig av hvilken arealkategori det er snakk om. Da kan vi ikke på den ene siden tilrettelegge for et intensivt og mer industrialisert landbruk, og på den andre siden ha mål om en mer bærekraftig arealforvaltning. Slik NOF avdeling Rogaland ser det, burde planleggingen av landbruket, naturområder og friluftsområder i større grad vært satt inn i en planmessig sammenheng.
- Planen kunne med fordel inneholdt en oversikt over ulike aktører, roller og ansvarsområder inne friluftsliv og naturforvaltning i fylket.

Spesifikke kommentarer til kapittel 4 – Friluftsliv:

- Beskrivelsen har etter vår oppfatning en slagside mot friluftsliv som fysisk aktivitet, og går mindre inn på friluftsliv hvor naturopplevelse er det viktigste (inkludert fuglekikking, fotografering), og det kunne vært tydeliggjort at dette er aktiviteter som ikke nødvendigvis kan foregå på samme sted og krever samme type tilrettelegging som friluftsliv med fysisk aktivitet som hovedmål.
- Sirkelen/ringene på innledningssida til kapittelet om friluftsliv mangler aktiviteter som fuglekikking, naturopplevelse og naturfotografering, og bør om den skal beholdes utvides til å omfatte denne type aktiviteter.
- Enten i dette kapittelet eller i et vedlegg kunne det med fordel ha vært en oversikt og gjerne en kort presentasjon av ulike natur og friluftslivsorganisasjoner i fylket.
- Det nevnes side 15 at rekrutteringen svikter innenfor enkelte tradisjonelle aktiviteter. I forhold til fuglekikking er vår oppfatning at dette ikke er tilfelle. Vi opplever en økende fugleinteresse, og NOF avdeling Rogaland hadde i 2016 en vekst i medlemsantallet på 8 % (nærmer seg nå 800 medlemmer).
- I avsnittet om tilrettelegging nevnes at graden av tilrettelegging i stor grad er med på å definere bruken. Det kunne her med fordel ha vært konkretisert hva det innebærer, at ulike friluftslivsaktiviteter kan ha ulike behov for tilrettelegging, og at tilrettelegging i noen tilfeller kan medføre uheldig forstyrrelse som kan være negativ for natur/biologisk mangfold og naturopplevelse.
- Vi vil spesielt framheve at tilrettelegging for naturopplevelse, for eksempel bygging av fugletårn og skjul for fuglekikking/fotografering, samt tilrettelegging og kanalisering av ferdsel på en måte som reduserer forstyrrelse. Rogaland ligger sammenlignet med andre fylker langt tilbake når det gjelder slik tilrettelegging. NOF har fått tilskudd fra fylkeskommunen til oppsetting av et tårn ved Orrevatnet og har et par buer for fuglekikking på Karmøy, men ellers er den type tilbud spinkelt i fylket. Ikke minst sett i lys av den betydning Rogaland har i nasjonal sammenheng både mht våtmark og andre viktige fugleområder, så er dette svakt.
- Det nevnes universell utforming, og vi forstår det slik at det også finnes en egen plan for dette. Dette er bra, men vi vil påpeke at det ikke nødvendigvis bør stilles krav om universell tilrettelegging over alt. Krav om universell utforming bør ikke bli et hinder for gode tilretteleggingstiltak, og krav om universell utforming må ikke gå på bekostning av viktige naturverdier.
- I boksen om utfordringer side 21 kunne også naturopplevelse vært nevnt. Tilrettelegging for naturopplevelse er i seg selv viktig og kan øke interessen for uteliv for bredere befolkningsgrupper, og det er også viktig med tanke på å bygge interesse og forståelse for å ta vare på naturverdiene vi har.

Spesifikke kommentarer til kapittel 5 – Naturforvaltning:

- Vi mener som nevnt over at dette kapittelet burde vært styrket for å gi bedre balanse i forhold til friluftslivsdelen av dokumentet, og at det ville vært naturlig å gi en noe mer konkret status og beskrivelse av utfordringene spesifikt for Rogaland mer enn å henvise til nasjonale utfordringer og strategier.
- Oversikt over økosystemtjenester side 25 har uleselig oppløsning på vist grafikk.
- I tabell med oversikt over 14 helhetlige kulturlandskapsområder side 33 står det at Lima ligger i Klepp kommune. Lima ligger imidlertid i Gjesdal kommune.
- Truede arter vektlegges vel mye i forhold til naturområder/habitater og deres økologiske funksjon, og det er viktig å få tydelig fram at det fremdeles er behov for å

tenke naturvern men da ikke bare i forhold til verneområder, men også ivaretagelse av natur og habitater som ikke har formell vernestatus.

- At dverg-gås nevnes under prioriterte arter som sjelden i trekktida er irrelevant. Den naturlige norske bestanden av dverg-gjess har ikke sin trekkroute via Rogaland, og i den grad dverg-gjess har vært observert i Rogaland i de siste åra, dreier det seg sannsynligvis om utsatte svenske gjess.
- Mange arter som er knyttet til kulturlandskapet og heiområdene i fylket har gått markert tilbake både nasjonalt og i Rogaland, og karakterarter som vipe, storspove, sanglerke, åkerrikse, svarthalespove (som tidligere var prioritert art med egen forskrift), hubro m.fl. har behov for generelle bevaringstiltak.
- Andre arter som bl.a. grå-gjess har økt betydelig i antall, og forvaltning av disse bestandene kan være en utfordring i forhold til landbruk og skadeproblematikk, samtidig som er viktig å være oppmerksom på at det er gjess av en rekke arter og bestander (bl.a. islandske grå-gjess) som kan oppholde seg i Rogaland og spesielt på Jæren i vinterhalvåret og under trekk.
- I avsnittet om utfordringer er det generelt nevnt at våtmarksområder og myrer er under press. Her burde det kommet klarere fram den spesielle betydning våtmarksområder i Rogaland har som raste og overvintringsområder for fugl, og de våtmarksområdene vi har (også de som er vernet) presses av ulike inngrep og aktiviteter i nærliggende områder.
- Norge har tiltrådt den internasjonale Ramsar-konvensjonen om vern av våtmark, og mange av de vernede våtmarksområdene på Jæren inngår i det som er definert som Jæren Ramsar-område. Det innebærer en forpliktelse til å opprettholde disse områdenes økologiske karakter, og det kan også bety at det kan være nødvendig å regulere arealbruk i omkringliggende områder. Konvensjonen har også generelle krav/forpliktelser til "wise use", og forplikter dermed mer generelt til at våtmarksområder skal forvaltes på en bærekraftig måte.
- Under utfordringer ville det vært naturlig å liste opp utviklingstrekk som i særlig grad påvirker naturen og biologisk mangfold i Rogaland, herunder det intensive jordbruket og fortsatt oppdyrking av restbiotoper i kulturlandskapet, massedeponi som generelt er en utfordring i forhold til gjenværende våtmark og myr, stort utbyggingspress og fortetning som også ofte går på bekostning av natur-/grøntområder i tettbygde strøk, omdisponering av jordbruksarealer hvor Rogaland leder an i landssammenheng, vindkraftutbygging og press for videre vannkraftutbygging, økende ferdsel og forstyrrelse i mange naturområder med mer.
- Spesifikt i forhold til landbruk er tapet av jordbruksjord i seg selv en utfordring for biologisk mangfold, i og med at mange arter er knyttet til kulturlandskapet. Omdisponering av jordbruksjord medfører også større press på gjenværende arealer, og dersom det stilles krav om at omdisponering skal kompenseres med nydyrking, så vil det lett kunne skade restbiotoper og være negativt i forhold til å ta vare på biologisk mangfold.
- Situasjonen i befolkningsrike deler av fylket er at naturmessige restarealer og kulturlandskap er under press fra utbyggere og bønder. Utbygging og nydyrking reduserer disse arealene hvert eneste år. Vi ser et klart behov for å gjøre en kartlegging og registrering av restarealer som det for fremtiden er viktig blir tatt vare på. Fylkesmannen gjorde en slik kartlegging for mer enn 15 år tilbake i tid i forbindelse med Aksjon Jærvassdrag og evaluering av nydyrkingsforskriften. Denne er det behov for å oppdatere slik at de få restarealene av viktighet blant annet for fuglelivet blir tatt bedre vare på i kommunenes saksbehandling av utbyggingsøknader og søknader om nydyrking.

- Funksjonsområder er omtalt, men det mangler en definisjon om hva som menes med det, og beskrivelsen, kategoriseringen og verdiklassifiseringen er uklare.
- Avsnittet om bærekraftig arealforvaltning bør strammes opp, og det som er nevnt om kunnskapsbasert forvaltning virker snevert fokusert på temakart, kategorisering og verdivurdering. Forståelse av økologiske sammenhenger er like viktig. I den sammenheng vil vi framheve det registreringsarbeidet som gjøres både som organiserte prosjekter i NOF regi, og observasjoner som våre medlemmer og andre fugle-/naturinteresserte gjør og som legges inn i databasen www.artsobservasjoner.no.
- Temakart-Rogaland er et viktig framskritt for å få en mer faktabasert informasjon om arter og naturtyper i Rogaland. Her inngår blant annet rødlistearter som er kritisk/sterkt truet og prioriterte arter. Det er imidlertid fortsatt begrenset med informasjon om bevaringsverdige lokaliteter med større fuglebestander og stort mangfold som ikke er vernet. NOF Rogaland mener at www.artsobservasjoner.no i større grad bør tas i bruk som informasjonskilde i www.Temakart-Rogaland.no. Totalt er mer enn 10 millioner artsobservasjoner av fugl lagt inn i rapportsystemet av mer enn 7000 rapportører rundt omkring i Norge. Alle data blir rapportert videre til www.artskart.artsdatabanken.no der det er mulig å søke på art og hvor den er funnet. Det går også an å søke på fylke og kommuner. Legges slik informasjon inn i Temakart-Rogaland vil det være enklere for kommunene og utbyggere å sjekke hvor det er rike fuglelokaliteter som bør skjermes.
- Temakart-Rogaland har ikke optimal funksjonalitet slik systemet fungerer i dag. Det er tungvint å bruke og henger seg ofte opp. Skal denne informasjonen være lett tilgjengelig, er det behov for å bedre funksjonaliteten om den skal bli lett tilgjengelig informasjon for kommunene, grunneiere, organisasjoner og allmennheten. Lett tilgjengelig og troverdig informasjon er avgjørende for å sikre at kunnskapen blir tatt i bruk.
- Ellers stusser vi på at det under overskriften ”Grøntstruktur” først og fremst fokuseres på friluftsliv og fysisk aktivitet i og med at hovedoverskriften for dette kapittelet er naturforvaltning. Grønstrukturer er viktig for friluftslivet, men også for naturmangfoldet. Det er verd å framheve at også landbruksarealer har viktige funksjoner som del av grønntstrukturer (både for biologisk mangfold og for friluftslivet).
- Vi registrerer at virkemidlet Regional planbestemmelse ikke er tatt i bruk i utkastet til ny regionalplan. Vi minner om at planbestemmelse kan fastsettes av regional planmyndighet knyttet til retningslinjer for arealbruk i nye regionalplaner som skal ivareta nasjonale eller regionale hensyn. Bestemmelsen kan fastsette at det for inntil ti år nedlegges forbud mot særskilte tiltak innen avgrensede områder (eksempelvis sikring av friområder og jordvern, forbud mot etablering av nye kjøpesentra og båndlegging av areal til samferdselstiltak). Regional planbestemmelse kan fremmes ved utarbeiding av en regional plan slik det ble gjort ved utarbeidelse av Regionalplan for Jæren.

Spesifikke merknader til kapittel 6 – Handlingsplan:

- I oppstillingen av utfordringer innen naturforvaltning (side 61) kunne forstyrrelse vært nevnt i tillegg til økende slitasje.
- Delmål 1 – sikre flere natur- og friluftslivsarealer bør klargjøre hva som legges i ”sikring”, og at det kan gjøres på ulike måter (og klargjøre hvilke alternative løsninger som er aktuelle).
- Tiltak 2D – Differensiert tilrettelegging bør spesifiseres nærmere

- Under delmål 9 – En bærekraftig arealforvaltning burde tiltak for å bevare viktige restbiotoper for biologisk mangfold vært viet mer plass, og det burde konkretiseres tiltak, bl.a. hvordan hensyn til restbiotoper og biologisk mangfold skal ivaretas i arealplansammenheng på en bedre måte.
- Det er svært viktig å få etablert langsiktige grenser for viktige grønne og blå områder, utover kommuneplaner. Disse må ha en langsiktighet og robusthet som hindrer dispensasjoner som bidrar til bit-for-bitforringelse av naturområder i befolkningstette områder av fylket. Hensynssoner er bra, men ikke nok. Vi etterlyser flere mekanismer og mulige pilot/testområder i et par kommuner inkl. minst ett nytt marint område.
- Den nye regionale planen skal være retningsgivende i forhold til bærekraftig arealforvaltning., men er ikke juridisk bindende for kommunene og regionale myndigheter. Det betyr at rådgivning og godt samarbeid med kommuner og andre myndigheter er helt avgjørende for om planen skal bli en viktig rettesnor for samfunnsutviklingen, og at den medvirker til en bedre balanse mellom utbygging og vern. Dette bør gjenspeiles i handlingsplanen.

Avslutningsvis vil vi igjen understreke at vi er positive til en ny regionplan for friluftsliv og naturforvaltning, og at det er særst viktig at den blir et effektivt og operativt planverktøy som kan vri arealpolitikken i en mer bærekraftig retning. Våre innspill er en utstrakt hånd og et oppriktig ønske om å gjøre planen til et viktig verktøy ikke minst for kommunene som sitter med mye av arealmyndigheten. Derfor er det i forlengelsen viktig å få til et best mulig samspill med kommunene.

Vi mener også at det er viktig å få til god dialog mellom friluftsliv- og miljøorganisasjonene i fylket og de myndighetene som har ansvar for arealforvaltningen. De frivillige organisasjonene kan ha en viktig rolle som vaktbikkjer og pådrivere når regionplanen skal implementeres. Et eget møteforum mellom disse organisasjonene, fylkeskommunen og andre aktører (litt tilsvarende høringskonferansen 14.2.2016) kan være et steg i riktig retning. Et slikt forum kan ha et evaluerende blikk på implementeringen av planen, og bidra til å belyse forhold vanskeligjør at den blir virkeliggjort. Det er viktig at planen rulleres årlig, og NOF avdeling Rogaland ser fram til å bidra konstruktivt i den videre utviklingen og oppfølgingen av endelig plan.

Med hilsen

Steinar Eldøy
leder, NOF avd. Rogaland
tlf. 91534813
e-mail: steinar.eldoy@gmail.com

Ståle Opedal
styremedlem FNF R for NOF avd. Rogaland
tlf. 46469819
e-mail: stale.opedal@gmail.com